

Vankeusrangaistuksen yleisen vähimmäisajan alittaminen, virheen korjaaminen ja rangaistuksen virheellinen kohtuullistaminen

ASIAN VIREILLETULO

Tuomioistuinlain 3 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan hovioikeuden on ilmoitettava valtioneuvoston oikeuskanslerille tietoonsa tulleista seikoista, jotka saattavat johtaa virkasyytteen nostamiseen hovioikeudessa.

Itä-Suomen hovioikeus on 2.11.2022 tässä tarkoituksessa lähettänyt oikeuskanslerinvirastoon 18.10.2022 asiassa R 22/475 antamansa tuomion 22/140455, joka koskee Pohjois-Karjalan kärjäoikeuden 1.4.2022 asiassa R 22/128 antamaa tuomiota 22/114086. Kärjäoikeuden tuomiolauselman mukaan yhdelle asian vastaajista oli tuomittu 1.4.2022 yhteinen 10 päivän ehdoton vankeusrangaistus. Kärjäoikeus oli 11.4.2022 korjannut tuomiolauselmaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 9 §:n nojalla 15 päiväksi ehdotonta vankeutta.

Lisäksi hovioikeuden tuomion perusteella kärjäoikeus oli ottanut vastaajalle rangaistusta alentavana huomioon aikaisemmin tuomitut ehdolliset vankeusrangaistukset. Rikoslain 7 luvun 6 §:n nojalla rangaistusta alentavana tai lieventävänä seikkana voidaan kohtuuden mukaan ottaa huomioon vain aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus tai yhdistelmärankaistus.

SELVITYS

Käräjäoikeudessa asian puheenjohtajana toiminut kärjätuomari on antanut menettelystään selvityksen.

RATKAISU

Arviointi

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentti edellyttää tuomarilta virkatoimissaan huolellisuutta.

Rikoslain 2 c luvun 2 §:n 1 momentin mukaan vankeutta tuomitaan määrääjäksi tai elinkaudeksi. Mainitun säännöksen 2 momentin mukaan määräaikaista vankeusrangaistusta tuomitaan vähintään 14 päivää.

Rikoslain 7 luvun 6 §:n mukaan jos ehdottomaan vankeusrangaistukseen tai yhdistelmä-rangaistukseen tuomittua syytetään hänen ennen tämän rangaistuksen tuomitsemista tekemästään muusta rikoksesta, voidaan aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus tai yhdistelmä-rangaistus ottaa uutta rangaistusta määrättäessä kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta alentavana tai lieventävänä seikkana. Uudesta rikoksesta voidaan myös tuomita laissa sille säädettyä vähimmäisaikaa lyhyempään vankeusrangaistukseen tai katsoa aikaisempi rangaistus riittäväksi seuraamukseksi myös myöhemmin käsiteltäväksi tulleesta rikoksesta.

Korkein oikeus on todennut, ettei tuomioistuin voi edellä mainitun säännöksen nojalla tuomita vastaajaa neljätoista päivää lyhyempään vankeusrangaistukseen ([KKO 2000:10](#)). Tämä käy ilmi myös rikoslain 7 luvun lainvalmistelutöistä ([HE 48/1997 vp](#) s. 5), joissa on todettu lyhimpänä 7 luvun 6 §:n mukaan tuomittavana vankeusrangaistuksena olevan aina rangaistuslajin yleinen vähimmäismäärä, neljätoista päivää.

Kärjätuomari ei julistanut tuomiota heti pääkäsittelyn päätyttyä, vaan tuomio annettiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 7 §:n 2 momentin mukaisesti tuomioistuimen kansliassa. Kyseisessä 1.4.2022 annetussa tuomiossa yksi vastaajista tuomittiin 10 päivän ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Tämän jälkeen kärjätuomari korjasi 11.4.2022 vastaajalle tuomitun vankeusrangaistuksen 15 päiväksi ehdotonta vankeutta. Tuomiossaan kärjätuomari oli ottanut vastaajalle rangaistusta määrätessään alentavana seikkana huomioon tälle aikaisemmin tuomitut kolme vankeusrangaistusta.

Kärjätuomari on myöntänyt ottaneensa huolimattomuuttaan rikoslain 7 luvun 6 §:n vastaisesti alentavana seikkana huomioon vastaajalle aiemmin tuomitut ehdolliset vankeusrangaistukset.

Vähimmäisrangaistuksen alittamisessa käräjätuomari on puolestaan todennut kyse olleen huomattomuudesta tapahtuneesta lyöntivirheestä, jonka hän oli korjannut oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 9 §:n 1 momentin nojalla varattuaan tätä ennen vastaajalle tilaisuuden lausua virheen korjaamisesta. Käräjätuomari on todennut, ettei asiassa voida pitää selvänä, että korjauksen tekeminen ei olisi kuulunut tuomarin harkintavaltaan.

Laissa on omaksuttu varsin ehdottomasti periaate, ettei tuomioistuin saa itse jälkeempäin muuttaa antamaansa tuomiota havaitessaan tehneensä virheen. Muutosten tulee tapahtua laissa säädettyjä muutoksenhakukeinoja käyttäen. Vanhastaan on kuitenkin katsottu, että kirjoitus- tai laskuvirheet tuomioistuimen on tullut itse korjata ja asiasta on vuodesta 1960 alkaen ollut nimellinen säännös oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 10 §:ssä. Vuoden 1993 alioikeusuudistuksen yhteydessä oikeudenkäymiskaaren säännöstä muutettiin lähinnä selvennyssyistä niin, että varsinaisten kirjoitus- ja laskuvirheiden lisäksi tuomioistuimen tulee korjata myös tuomiossa havaittu ”muu niihin rinnastettava selvä virhe”. Tätä sanatarkasti vastaava säännös otettiin vuoden 1997 rikosprosessiuudistuksen yhteydessä myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 9 §:ään (ks. Juha Lappalainen – Tuomas Hupli. VI Tuomio-opit, Tuomion oikaiseminen ja täydentäminen, teoksessa Prosessioikeus. Helsinki: Alma Talent. Päivitetty 5.10.2021. Luettu 15.9.2023. Vaatii käyttöoikeuden).

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on korjattava tuomiossa oleva kirjoitus- tai laskuvirhe taikka muu niihin rinnastettava selvä virhe. Virheen voi korjata myös tuomioistuimen puheenjohtaja tai hänen estyneenä ollessaan sen lainoppinut jäsen. Ennen virheen korjaamista on asianosaisille tarvittaessa varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävästä korjauksesta.

Asiassa kyse on siitä, oliko vankeusrangaistuksen vähimmäisrangaistuksen alittaminen asiassa sellainen lain tarkoittama kirjoitus- tai laskuvirheeseen rinnastettava selvä virhe, jonka käräjätuomari on voinut itse korjata.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain esitöissä on todettu virheen korjaamismahdollisuuden edellytyksenä olevan, että virhe on siten selvä, että se on ulkopuolisenkin havaittavissa. Esitöissä on tuotu esille, että julistetussa tuomiossa oleva selvä virhe, kuten esimerkiksi sakko-rangaistuksen kertolaskuvirhe, voidaan korjata. Sen sijaan virheellisesti julistettua rangaistuksen tai korvauksen määrää ei voida korjata kirjoitus- tai laskuvirheenä, koska ulkopuolinen ei voi havaita sitä, perustuuko virhe kirjoitus- tai laskuvirheeseen vai harkinnassa tapahtuneeseen virheeseen ([HE 82/1995 vp](#) s. 132-133). Pitkälti samoin sanamuodoin selvän virheen sisältöä on käsitelty myös oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 10 §:n virhesäännöstä koskevassa lain esitöissä (HE 154/1990 vp).

Myös korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on todettu, että lain esitöiden mukaan virheen selvytyllä tarkoitetaan sitä, että ulkopuolisen pitää pystyä havaitsemaan virheen perustuvan kirjoitus- tai laskuvirheeseen taikka niihin rinnastettavaan virheeseen eikä harkinnassa tapahtuneeseen virheeseen ([KKO 2016:4](#), kohta 9, [KKO 2002:115](#)). Kysymys voi olla kirjoitus- tai laskuvirheeseen rinnastettavasta selvästä virheestä vain silloin, kun virhe on ulkopuolisen havaittavissa ([KKO 2007:97](#), kohta 6). Tuomioistuin ei voi itse myöhemmin muuttaa tai parannella antamaansa tuomiota, vaikka tuomio jälkikäteen osoittautuisikin puutteelliseksi tai tulkinnanvaraiseksi ([KKO 2006:97](#), kohta 4).

Korkein oikeus on ratkaisussaan [KKO 1997:44](#) todennut tuomarin menetelleen virheellisesti tämän korjattua oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 10 §:n 1 momentin nojalla tuomiotaan, jossa hän oli tuominnut yhdyskuntapalvelua yli laissa säädetyn enimmäismäärän. Korkein oikeus totesi, että tämä rangaistuksen tuomitsemisessa tapahtunut virhe ei ole laadultaan kirjoitus- tai laskuvirhe taikka muu niihin rinnastettava selvä virhe, jonka tuomioistuimen puheenjohtaja voi korjata. Korkein oikeus totesi myös, että virheen johdosta tuomio korjatussa muodossaan ei ollut kuitenkaan mitätön. Koska kyseinen asia käsiteltiin jo ennen rikosprosessiuudistusta, sovellettavaksi tuli oikeudenkäymiskaaren virhesäännös. Edellä todetuin tavoin vastaava säännös on nykyisin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 9 §:ssä.

Kuten tapauksessa [KKO 1997:44](#), myös nyt käsiteltävässä asiassa tuomio oli ollut virheellinen siten, että vastaajalle tuomittu rangaistus ei ollut laissa säädettyjen ehdottomien rangaistusasteikkojen sisällä. Korkeimman oikeuden tapauksessa tuomari oli määrännyt yhdyskuntapalvelua yli laissa säädetyn enimmäismäärän. Käräjätuomari oli puolestaan tuominnut vastaajalle ehdotonta vankeusrangaistusta alittaen laissa säädetyn vähimmäismäärän. Korkeimman oikeuden tapauksessa tuomari korjasi virhettään vastaajan eduksi vähentäen yhdyskuntapalvelun määrää. Käräjätuomari puolestaan korjasi virheellistä tuomiotaan vastaajan vahingoksi varattuun tälle ensin mahdollisuuden lausua korjauksesta.

Käräjätuomari ei julistanut tuomiota pääkäsittelyn päätteeksi, vaan antoi tuomion tuomioistuimen kansliassa. Kyse ei ollut sellaisesta virheen korjaamisesta, jossa kirjallinen tuomio olisi saatettu vastaamaan julistettua tuomiota.

Tuomion perustelujen mukaan oikeudenmukainen rangaistus vastaajalle syyksi luetuista rikoksista olisi ennen aikaisempien rangaistusten vaikutusten arviointia ollut 40 päivää ehdotonta vankeutta. Rangaistusta alentavina seikkoina käräjätuomari oli aiemmin todetusti ottanut huomioon virheellisesti kolme vastaajalle tuomittua ehdollista vankeusrangaistusta. Perusteluista ei ilmene, minkä suuruisen alentavan vaikutuksen käräjätuomari oli näille tuomioille antanut. Perusteluista ei ole siten pääteltävissä, minkä pituinen vankeusrangaistus käräjätuomarin on ollut tarkoitus lopulta tuomita. Tuomiolauselma ja tuomion perustelut eivät ole olleet ristiriidassa keskenään.

Mikään perusteluissa ei siten viittaa siihen, että kärjätuomarin tarkoituksena oli tuomita vastaajalle 15 päivän ehdoton vankeusrangaistus tuomiolauselmaan kirjatun 10 päivän sijaan.

Johtopäätöksenä voi todeta, ettei ulkopuolinen voi tuomiosta havaita, perustuiko vähimmäisrangaistuksen alittaminen kirjoitusvirheeseen vai harkinnassa tapahtuneeseen virheeseen. Sekä korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 9 §:n lain esitöissä on todettu, että tällaisessa tilanteessa edellytyksiä virheen korjaamiselle sanotun lainkohdan nojalla ei ole, sillä kyse ei ole lainkohdan tarkoittamasta selvästä virheestä. Kärjätuomarin menettely virheen korjaamisessa on ollut virheellinen.

Rangaistuksen tuomitsemisessa tapahtunut virhe on sijoittunut tuomarin tehtävän ydinalueelle. Aiempien ehdollisten vankeusrangaistusten ottaminen virheellisesti huomioon rangaistusta alentavina ja laissa säädetyn vähimmäisrangaistuksen alittaminen on merkinnyt käytännössä lakiin perustumattoman rangaistuksen tuomitsemista vastaajalle ja asettanut hänet perusteetta eri asemaan kuin muut tuomioistuimissa tuomitavat henkilöt. Virhe on tämän vuoksi ollut omiaan heikentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen, vaikka vähimmäisrangaistuksen alittamisesta ei ole aiheutunutkaan vahinkoa vastaajalle. Oikeuskanslerin ratkaisukäytännössä määräaikaiselle vankeusrangaistukselle laissa säädettyä vähimmäisaikaa lyhyemmän rangaistuksen tuomitseminen on vakiintuneesti johtanut huomautuksen antamiseen (ks. esim. [OKV/2889/30/2022](#) ja siinä viitatu ratkaisut).

Kärjätuomari oli korjannut virheellisen vankeusrangaistuksen pituuden itseoikaisuna, vaikka edellä todetuin tavoin laissa säädettyjä edellytyksiä korjaamiselle ei ollut. Ennen virheen korjaamisesta kärjätuomari oli varannut vastaajalle tilaisuuden lausua asiasta ja tämä oli ilmoittanut hyväksyvänsä virheen korjauksen. Se ei kuitenkaan poista menettelyn virheellisyyttä. Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja myös tuomiovaltaa itsenäisesti käyttävää tuomaria sitoo tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n mukaisesti toiminnassaan laki. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuminen ja kansalaisten yhdenvertainen kohtelu edellyttävät, että tuomioiden muutokset tapahtuvat laissa säädettyin keinoin ja edellytyksin. Kärjätuomarin virheellinen menettely on ollut myös tältä osin omiaan heikentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen.

Kärjätuomarin virheistä ei aiheutunut asiassa haitallisia täytäntöönpanoseuraamuksia. Vähimmäisrangaistuksen alittamisen virhe olisi tullut korjatuksi hovioikeudessa joka tapauksessa syyttäjän jo ilmoitettua tyytymättömyyttä vastaajalle tuomitun rangaistuksen osalta. Syyttäjä ei valittanut tuomiosta kärjätuomarin korjattua itse rangaistuksen pituutta. Vastaajalle tuomittu rangaistus oli kuitenkin hovioikeuden arvioitavana vastaajan valituksen perusteella. Hovioikeus poisti vastaajalle virheellisesti rangaistusta määrätessä huomioon otetut tuomiot. Hovioikeus ei lieventänyt eikä alentanut vastaajalle tuomittua 15 päivän ehdotonta vankeusrangaistusta.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Käräjätuomari on menetellyt virheellisesti ottaessaan rangaistusta määrätessään alentavana seikkana huomioon vastaajalle aiemmin tuomitut ehdolliset vankeusrangaistukset ja tuomitsaan vastaajan laissa säädettyä vankeusrangaistuksen vähimmäisaikaa lyhyempään vankeusrangaistukseen. Lisäksi käräjätuomari on menetellyt asiassa virheellisesti korjatessaan vastaajalle tuomitun ehdottoman vankeusrangaistuksen pituutta, vaikka tämä rangaistuksen tuomitsemisessa tapahtunut virhe ei ole ollut laadultaan sellainen laissa tarkoitettu kirjoitus- tai laskuvirhe taikka muu niihin rinnastettava selvä virhe, jonka tuomioistuimen puheenjohtaja voi korjata.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan aihetta syytteen nostamiseen.

Annan mainitun lainkohdan nojalla käräjätuomarille huomautuksen hänen edellä kuvatusta menettelystään.

Lähetän päätökseni tiedoksi asiasta ilmoittaneelle Itä-Suomen hovioikeudelle sekä Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden laamannille.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki